

«Прысутнасць БДУ ў рэйтынгах — наша візітная картка»

(Заканчэнне. Пачатак на 1-й стар.)

Выкладаннем я займаюся большую частку свайго жыцця — з 1985 года, калі абараніўся і атрымаў званне кандыдата навук. Выкладаў паралельна з работай у Акадэміі навук і ў БДУ, і ў БДУІР, а пачынаў сваю выкладчыцкую дзейнасць у тагачасным політэхнічным інстытуце — сённяшнім БНТУ. Адным словам, прайшоў усе прыступкі: навука — выкладанне — менеджмент. А ў Белдзяржуніверсітэце ўсё сышлося ў адным пункце: і першае, і другое, і трэцяе. Я і цяпер з задавальненнем прыходжу да студэнтаў у аўдыторыю. І ні ў якім разе не падтрымліваю тых, хто скептычна ставіцца да сучаснай моладзі. Ва ўсе часы былі не толькі працалюбівыя і мэтанакіраваныя студэнты, але і гультаі, і тыя, каго цікавіць не сам працэс, а толькі хуткі вынік. І так будзе заўсёды...

Я часта сустракаюся са студэнтамі ў нефармальнай абстаноўцы і мне падабаецца іх разуменне свету. Яны вельмі дапытлівыя і разумныя. Дзякуючы інтэрнэту і сучасным тэхналогіям моладзь валодае інфармацыяй, якая была недаступна нам дваццацігадовым. Я ўвогуле лічу, што маладым значна цяжэй: яны павінны ведаць наможа больш, чым мы ў свае студэнцкія часы. Сёння нават школьнік разбіраецца ў гаджэтах і камп'ютарах лепш, чым акадэмік. Калі я вучыўся на мехмаце, праграмаванне ў нас выкладалася толькі на пятым курсе. Тагачасныя камп'ютары былі вельмі вялікія — на паўпакоя ці нават больш, мы пісалі праграмы, па іх прабівалі перфакарты, праз перфакарты ўводзілі інфармацыю ў камп'ютары, пралічвалася праграма, раздрукоўваліся вынікі і памылкі, і мы па новай праходзілі ўвесь шлях. Толькі калі мне было гадоў 25 і я ўжо працаваў у Акадэміі навук, з'явілася магчымасць па некалькі гадзін у дзень працаваць на міні-ЭВМ. А персанальныя камп'ютары з'явіліся яшчэ гадоў праз восем-дзесяць...

моцны ў прыкладных навуках, там рыхтуюць цудоўных сістэмных адміністратараў, электроншчыкаў. Я заўсёды кажу маладым людзям, якім складана вызначыцца з выбарам: калі табе падабаецца працаваць з «железам», то трэба ісці ў БДУІР. А калі ты любіш матэматыку, то, калі ласка, да нас — у БДУ рыхтуюць выдатных распрацоўшчыкаў складаных сістэм. А з маім калегам, рэктарам БДУІР Міхаілам Паўлавічам Батурам, у нас поўнае паразуменне і ўзаемная павага. За абітурыентаў мы не сварымся, а канкурэнцыя, лічу, усім ідзе толькі на карысць.

Універсітэцкі гарадок лічыцца адным з найпрыгажэйшых куткоў сталіцы. Тут створаны своеасаблівы музей гісторыі беларускага асветніцтва.

ЯРКІЯ І ПАСПЯХОВЫЯ

— Тым не менш сваё «алімпійскае золата» ў навуцы вы атрымалі вельмі рана, абараніўшы доктарскую дысертацыю ў 34 гады. А ці можаце прывесці аналагічныя прыклады ў вашым цяперашнім універсітэцкім акружэнні?

— Колькі заўгодна. На факультэце прыкладной матэматыкі і інфарматыкі Яўген Жук абараніў доктарскую ў 30 з «хвосцікам». На фізічным факультэце за апошнія гады было некалькі абароненых доктарскіх дысертацый нашымі супрацоўнікамі ва ўзросце да 35 гадоў. А ўвогуле за 2015 год супрацоўнікамі і аспірантамі ўніверсітэта абаронена 5 доктарскіх і 53 кандыдацкіх дысертацый, у 2014 годзе — 11 і 52 адпаведна. На мой погляд, у плане абароны сваіх даследаванняў маладым сёння прасцей, бо калі я ў 33 гады выйшаў на абарону доктарскай, былі праціўнікі, якія лічылі мяне занадта маладым, заяўлялі, што рана прыводзіць мяне званне доктара навук. Проста звычайна такія дысертацыі абаранялі ў больш сталым узросце. А сёння да маладых кандыдатаў і дактараў навук зусім іншае стаўленне.

Самыя значныя крытэрыі — гэта акадэмічная рэпутацыя, індэкс цытавання навуковых прац, суадносіны колькасці выкладчыкаў і студэнтаў, навуковая прадукцыйнасць, ацэнкі наймальнікаў і іншыя.

Упэўнены, што сярод нашых выпускнікоў не менш яркіх і паспяховых людзей, чым было дваццаць-трыццаць гадоў таму. Заснавальнікі і кіраўнікі ІТ-кампаній «Transition» — выпускнікі факультэта прыкладной матэматыкі і інфарматыкі БДУ 1996 года Сяргей Геардзевіч. Ён стварыў сваю кампанію «з нуля», а цяпер у ёй працуюць больш за тысячу чалавек і яна мае офісы ў шэрагу краін свету. Заснавальнік кампаніі «Wargaming» — аднаго з лідараў у сусветнай гейм-індустрыі — Сяргей Кіслы, выпускнік фізічнага факультэта БДУ. Я магу гэты спіс працягваць...

— Студэнцкія каманды факультэта прыкладной матэматыкі і інфарматыкі БДУ традыцыйна ўваходзяць у фінал сусветных спаборніцтваў па праграмаванні сярод студэнтаў і займаюць там прызавыя месцы. Між іншым, кожны год я з цікавасцю назіраю, як пераможцы рэспубліканскай і міжнароднай алімпіяд сярод школьнікаў па інфарматыцы выбіраюць паміж БДУ і БДУІР. Скажыце, ці адчуваеце вы канкурэнцыю і як змагаецеся за лепшых?

— Мы з БДУІР дапаўняем адзін аднаго. Універсітэт інфарматыкі і радыёэлектронікі больш

— А чаму самы вядомы юны праграміст Генадзь Караткевіч адправіўся атрымліваць адукацыю ў расійскую ВНУ? БДУ не змог яго зацікавіць?

— Пра гэта трэба пытацца ў хлопца. Мяркую, што ён зрабіў выбар на карысць Расіі, паколькі ў вялікай краіне адкрываюцца большыя магчымасці. Гэта аксіёма. Канешне, нам хацелася б, каб Караткевіч вучыўся ў нас. Але малады чалавек выбіраў не проста ўніверсітэт, а сваю будучыню. Вялікаму караблю — вялікае плаванне...

ТЭСТ НА СТО БАЛАЎ?

— Калі вы паступалі ва ўніверсітэт, на піку папулярнасці ў моладзі былі тэхнічныя навукі. А сёння ўсе рэкорды б'е факультэт міжнародных адносін (ФМА). Туды ідуць абітурыенты практычна з максімальна магчымай сумай балаў. Скажыце, а вы ніколі не цікавіліся іх чаканнямі: кім яны сябе бачаць на выхадзе з універсітэта?

— Канешне, міжнароднікамі (смяецца. — Аўт.). У 17—18 гадоў усе мараць ездзіць па свеце. Мараць пра дыпламатычную кар'еру. Але жыццё ўносіць свае карэкцыроўкі... Нельга ж увесць выпуск прыняць на працу ў Міністэрства замежных спраў. Адзін-два выпускнікі трапляюць туды адразу пасля заканчэння ФМА, але гэта лепшыя з лепшых. Я наведваю шмат краін і паўсюдна сустракаю нашых выпускнікоў не толькі ў пасольствах і дыпламатычных прадстаўніцтвах, але і ў транснацыянальных карпарацыях, замежных прадстаўніцтвах беларускіх кампаній. Паспяховыя сярод выпускнікоў факультэта міжнародных адносін хапае, але ж усё не могуць быць такімі.

— Як вы мяркуеце: калі б вам давялося здаваць пры паступленні тэсты, вы б з імі справіліся? Ці ёсць у вас прэтэнзіі да сістэмы адбору кандыдатаў на студэнцкі білет?

— Тэсты выкарыстоўваюцца ва ўсім свеце. Маладыя людзі іх здаюць, а потым толькі рассяляюць свае вынікі па розных універсітэтах. Сістэма цэнтралізаванага тэсціравання працуе і са сваёй задачай спраўляецца. А «плюсы» і «мінусы» можна знайсці ва ўсіх сістэмах ацэньвання. Прэтэнзіі да вусных экзаменаў заўсёды хапала. Ці не таму ва ўсім свеце ў вышэйшай школе практыкуюцца пераважна пісьмовыя формы ацэньвання ведаў студэнтаў і абітурыентаў? Я ўвогуле б дазволіў абітурыентам здаваць не тры, а чатыры, пяць і больш тэстаў. А потым няхай думаюць, якія з дысцыплін ім даюцца прасцей.

Канешне, у тэсты я глядзеў: сумняваюся, што набраў бы сто балаў з першай спробы. Каб дасягнуць такога выніку, трэба сістэмна працаваць. Я зараз рухаюся па школьнай праграме разам са сваім унукам-пяцікласнікам, і прызнаюся вам, што становіцца ўсё складаней і складаней (усміхаецца. — Аўт.). У маім школьным

Фота: Нанзель БУЖАКІ.

дзяцінстве задачкі былі прасцейшыя... Добра, калі ўсё адбываецца паслядоўна. А калі б мне цяпер далі задачку для адзінаццацікласніка, напэўна, трэба было б над ёй яшчэ падумаць.

У выкладчыкаў універсітэта да стабільнага дысцыплінавання студэнтаў, якія прывычаліся да сістэмнай працы. І ўвогуле, вынікі ЦТ вельмі добра суадносяцца з вынікамі першай экзаменацыйнай сесіі — значна лепш, чым з ацэнкамі ў школьных атэстатах.

ГЛАБАЛЬНАЯ КАНКУРЭНЦЫЯ

— Якасць БДУ пастаянна ацэньваюць розныя агенствы. Што вам гэта дае? Ці можна ўвогуле канкураваць з універсітэтамі, якія ўваходзяць у першую сотню?

— Адукацыя — гэта сур'ёзны рынак, дзе ёсць многа гульцоў. Прысутнасць у сусветных рэйтынгах прэстыжна для любой ВНУ, бо за імі сочыць вялікая супольнасць. Гэта сваё роду візітная картка для шматмільённай аўдыторыі. Тваё месца ў рэйтынгу — адзін з галоўных параметраў для замежнага абітурыента, магістранта ці аспіранта. Работодаўцы цікавяцца рэйтынгамі, каб ведаць, якія ўніверсітэты рыхтуюць лепшых спецыялістаў. Высокія пазіцыі маюць значэнне і пры падпісанні міжнародных пагадненняў, і ўвогуле пры фарміраванні іміджу ўніверсітэта ў вачах замежных партнёраў, павышаюць яго інвестыцыйную прыцягальнасць. Канешне, у розных рэйтынгавых агенствах — свае крытэрыі ацэнкі дзейнасці ВНУ, але колькасць паказчыкаў, пакладзеных ў аснову ўсіх аўтарытэтных сусветных рэйтынгаў, адлюстроўваюць аб'ектыўны стан вышэйшай адукацыі ў свеце. Самыя значныя крытэрыі — гэта акадэмічная рэпутацыя, індэкс цытавання навуковых прац, суадносіны колькасці выкладчыкаў і студэнтаў, навуковая прадукцыйнасць, ацэнкі наймальнікаў і іншыя.

— А як вы ставіцеся да журналісцкіх ацэнак кшталту «БДУ здаў пазіцыі, але застаўся ў рэйтынг» або «ў рэйтынг лепшых універсітэтаў свету БДУ скаціўся на апошнія пазіцыі»?

— Спакойна. Пісаць можна ўсё што заўгодна. Рэйтынг — гэта тое ж спаборніцтва, і немагчыма ўвесь час рухацца толькі наперад. У адным рэйтынгі можна прасунуцца наперад, а ў іншым — крыху адступіць. Не бачу ў гэтым трагедыі. У свеце налічваецца каля 30 тысяч універсітэтаў. А Беларускае дзяржаўнае ўніверсітэт стабільна трапляе ў 2% лепшых.

Напрыклад, у верасні гэтага года БДУ заняў 354-е месца ў сусветным рэйтынгу QS, а ў 2015 годзе дзеляў 421—430 пазіцыі. У самым масавым сусветным рэйтынгі Webometrics (WRWU) у студзені 2016 года сярод 22 000 ранжыраваных устаноў вышэйшай адукацыі Белдзяржуніверсітэт заняў 584-ю пазіцыю, а ў ліпені — 634-ю. У студзені бягучага года электронная бібліятэка БДУ заняла 100-ю пазіцыю сярод універсітэцкіх бібліятэк. Увогуле, бібліятэка БДУ з'яўляецца лідарам сярод электронных бібліятэк ВНУ краін СНД. Яна таксама ўваходзіць у 60 лепшых рэпозіторыяў еўрапейскіх універсітэтаў (у яе 59-е месца).

Але будзем рэалістамі: канкураваць на роўных з універсітэтамі, якія ўваходзяць у першую тройку і нават у першую сотню, мы пакуль не можам. Прыяду толькі адну лічбу: гадавы бюджэт Гарвардскага ўніверсітэта складае 60 мільярдаў долараў. Увогуле бюджэт першай сотні ўніверсітэтаў брытанскага рэйтынга вагаецца ад пяці да шасцідзiesiąці мільярдаў долараў. Бюджэт Маскоўскага дзяржаўнага ўніверсітэта — 1 мільярд долараў. А ў нас — каля 75 мільянаў долараў. На фоне сціплых фінансавых магчымасцяў рэзкі

пад'ём БДУ ў сусветных рэйтынгах, куды рэдка трапляюць іншыя беларускія ВНУ, я лічу заслугай найперш нашага калектыву.

— Ці мог бы паспрыць прасоўванню БДУ на міжнароднай арэне асаблівы статус нацыянальнага ўніверсітэта?

— Не сумняваюся ў гэтым. З улікам таго, што БДУ сёння ўключаны ў глабальную канкурэнцыю ў сістэме вышэйшай адукацыі, асаблівы статус пасадзейнічаў бы ў нашым намеры стаць на адзін узровень з прызнанымі флагманамі навукі і адукацыі. Гэта зусім іншае фінансаванне, мы маглі б запрашаць больш выкладчыкаў з замежных універсітэтаў. Мелі бы большую свабоду ў правядзенні ўступнай кампаніі (Маскоўскі дзяржаўны ўніверсітэт такога права мае). З'явілася б магчымасць абараняцца і атрымліваць навуковыя ступені ўнутры свайго ўніверсітэта...

— Цягам апошніх дваццаці гадоў сродкі навучання моцна эвалюцыянавалі. БДУ не адстае ад агульнасусветных трэндаў?

— Стараемся. Зразумела, што дошка і крэйд — гэта ўчарашні дзень. Студэнты ўвогуле не жадаюць нічога запісаць за выкладчыкам. Пагадзіцеся, што сучасная моладзь ацэньвае нас перш за ўсё па прысутнасці ў «сусветным павуціні». Таму я патрабую ад выкладчыкаў стварэння электроннага партфолія. Увогуле, стварэнне адукацыйнага мультымедыянага кантэнта (відэазапісаў лекцыяў, лабараторных дэманстрацый, запісаў відэаканферэнцый, навучных ролікаў і г.д.) — прыярытэтная задача ў інфарматызацыі ў БДУ. Для доступу да мультымедыянага кантэнта ў найбліжэйшы час павінна быць укаранёная сістэма «відэа па запісе». Дарэчы, я таксама выкладаю на сайце ўніверсітэта свае лекцыі ў электронным выглядзе, інакш як можна патрабаваць гэта ад іншых?

— Сяргей Уладзіміравіч, што значыць быць рэктарам самай прэстыжнай навуцальнай установы ў краіне? Рэктар — гэта ў першую чаргу вучоны, топ-менеджар або, можа быць, адміністратар? Якімі якасцямі трэба валодаць, каб кіраваць такім гігантам, як Беларускае дзяржаўнае ўніверсітэт?

— І першае, і другое, і трэцяе. Пра свае прафесійныя якасці мне складана разважаць, няхай лепш гэта робяць супрацоўнікі ўніверсітэта. Мяркую толькі, што людзі з матэматычным складам розуму бяруць ад матэматыкі сістэмны падыход да ўсіх жыццёвых і прафесійных сітуацый. Мне трэба ўсё раскласці па палічках, пралічыць лагістыку, каб рухацца далей. Я, дарэчы, у дзясятым класе меў першы дарослы разрад па шахматах. Можа быць, я і нядрэнны менеджар, калі мяне яшчэ трымаюць на гэтай пасадзе? (Усміхаецца. — Аўт.) Але і дэканы гумантарных факультэтаў у нас таксама выдатныя менеджары. Значыць, справа не толькі ў матэматыцы. А, можа, галоўнае — уменне працаваць у камандзе? Хачу падкрэсліць, што ва ўніверсітэце ў нас складалася проста выдатная каманда аднадумцаў.

— А якім вы бачыце БДУ, скажам, гадоў праз 50?

— Так далёка яшчэ не зазіраў, бо і дзесяць гадоў у сучасным зменлівым свеце — гэта шмат. Я бачу ўніверсітэт буйным адукацыйным, навукова-даследчым і нават вытворчым цэнтрам, які забяспечвае лідарства нашай краіны па шэрагу навуковых напрамкаў і тэхналогій. Якасць падрыхтоўкі нават не абмяркоўваецца. Трэба расці і ў свеце, бо мы прадстаўляем ўсю вышэйшую школу і навуку Беларусі. Беларускае дзяржаўнае ўніверсітэт — гэта нацыянальны брэнд. Так, давайце ўводзім у сусветных рэйтынгах спачатку ў 1 працэнт найлепшых, а затым і ў палову працэнта. Адукацыя і навука сталі глабальнымі, і БДУ гатовы адказаць на гэты выклік.

Надзея НІКАЛАЕВА. nikalaeva@zviazda.by